

M. Aykut Attar¹
Hacettepe Üniversitesi

Türkiye'de Sosyal İlerleme

Birkaç ay önce, Sosyal İlerleme Hareketi'nin (İng. Social Progress Imperative) hazırlayıp yayınladığı ve Türkiye de dâhil olmak üzere 130'dan fazla ülkenin durumunu ele alan Sosyal İlerleme Endeksi'ni (SİE) tanıtmaya çalışmıştım (Attar, 2014). Bizler, endeksin 2014 verilerinin Türkiye için ortaya koyduğu resmi tartışmaya henüz vakit bulamamışken, SİE'nin 2015 güncellemesi yayınlandı (SİE, 2015). Bu güncelleme, dünya genelinde sosyal ilerlemenin 2014'ten 2015'e nasıl değiştiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Ek olarak, SİE (2014a) verileri, 2015 güncellemesinin verileri ile karşılaştırılmak üzere yeniden düzenlenmiştir ve bu nedenle de 2014 sıralamalarında bazı küçük çaplı değişiklikler gerçekleşmiştir. Ayrıca, 2015 itibarıyla, SİE puanı hesaplanan ülke sayısı 133'e yükselmiştir.

Bu kısa not, SİE'yi bir kez daha hızlıca tanıtip, Türkiye'nin 2014 ve 2015'teki sosyal ilerleme performansını kısaca ortaya koymaya çalışmaktadır.

¹ Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü ve Sosyal Politikalar Platformu.

Sosyal İlerleme Hareketi, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olup, bazı büyük özel sektör firmaları ve vakıflar tarafından desteklenmektedir. *Hareket*’in danışma kurulu başkanlığını, yakın zamandaki araştırmalarını “Kapitalizmi Yeniden Düşünmek” teması üzerine kurmuş olan Harvard Üniversitesi profesörü Michael E. Porter yürütmektedir.

SiE’nin temel amacı, bir ülkenin kalkınma ve insani gelişme performanslarının değerlendirilmesinde, sadece üretim temelli olan kişi başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) değişkeninin *ötesine geçmek* tir. 2014 ve 2015 verileri, daha yüksek kişi başına GSYİH düzeyine sahip ülkelerin ortalamada daha yüksek bir sosyal ilerleme düzeyine sahip olduklarını göstermekteyse de, bu ilişki doğrusal değildir. Bu nedenle, kişi başına GSYİH düzeyi, sosyal ilerlemeyi tam olarak açıklayamamaktadır (SiE, 2014a, 2015).

SiE, 2014 ve 2015 yılları için, 133 ülkenin verisi kullanılarak oluşturulmaktadır ve endeksin oluşturulmasında kullanılan veri kaynakları arasında, Dünya Sağlık Örgütü’nün, Birleşmiş Milletler’in çeşitli birimlerinin, Dünya Bankası’nın ve çok sayıda uluslararası nitelikte kurumun kaynakları bulunmaktadır.

SiE’nin ilk kez yayınlandığı 2014 yılında, sosyal ilerleme ölçütleri bakımından, genel itibarıyla (ve güncellenen verilerle) en ileride yer alan üç ülke sırasıyla

1. İsveç
2. Norveç ve
3. İzlanda

olmuştur. 133 ülke arasında en geride yer alanlar ise Afganistan, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti’dir. 2015’te, ülkelerin SiE değerleri ve sıralamaları 2014’e göre büyük sapmalar göstermemektedir. Çok sayıda ülkenin sıralamadaki yeri değişmemekte, fakat örneğin dağılımın tepesinde İzlanda’nın yerine İsviçre ilk 3’e girmektedir.

Türkiye, 2014’te, güncellenmiş veriler itibarıyla 133 ülke arasında 62. sıradadır.² Aynı 133 ülke arasında, 2015 verileri itibarıyla ise 58. sırada bulunmaktadır. Tablo 1, SiE’nin üç ana bileşeni ve bunların alt bileşenleri için, Türkiye’nin 2014 ve 2015 sıralamalarındaki yerini göstermektedir.

² 2014 için güncellenen verilere <http://goo.gl/Edzayk> bağlantısından ulaşılabilir.

Tablo 1: Sosyal İlerleme Endeksi’nde Türkiye, (2014) ve [2015] Sıralamaları

TEMEL İNSANİ GEREKSİNİMLER (48) [51]	REFAHIN TEMELLERİ (81) [83]	FIRSATLAR (74) [67]
Beslenme ve temel sağlık (52) [53]	Temel bilgiye erişim (70) [71]	Kişisel haklar (67) [71]
Su ve sıhhi temizlik (36) [37]	Bilgi ve iletişime erişim (84) [85]	Kişisel özgürlük ve seçim (82) [76]
Barınma (41) [49]	Sağlık ve zindelik (83) [83]	Hoşgörü ve kapsayıcılık (118) [95]
Kişisel güvenlik (75) [73]	Ekosistemin sürdürülebilirliği (107) [107]	İleri öğrenime erişim (63) [63]

Açıklama: Sırasıyla parantez ve köşeli parantez içindeki sayılar, ilgili endeks bileşeni için Türkiye’nin (güncellenmiş) 2014 ve 2015 sıralamalarını göstermektedir. Sıralamalar, ilgili endeks bileşeni açısından iyi durumda olan ülkelere göre kötü durumda olanlara doğru olmaktadır.

Kaynaklar: SİE (2014b), SİE (2015).

SİE kaynakları, Tablo 1’deki alt bileşenlerin her biri için, çok sayıda göstergeye yönelik bilgiler içermektedir. Örneğin, “Temel İnsani Gereksinimler” bileşeninin “Beslenme ve Temel Sağlık” alt bileşeni için değerlendirilen göstergeler arasında

- eksik beslenme

- gıda açığı
- anne ölüm hızı
- çocuk ölüm hızı ve
- bulaşıcı hastalıktan ölümler

yer almaktadır. SİE oluşturulurken toplamda 52 adet farklı kalkınma ve insani gelişmişlik göstergesi dikkate alınmakta ve böylelikle de sosyal ilerlemenin bütüncül bir fotoğrafını ortaya koymak hedeflenmektedir.

Tablo 2, Türkiye’nin durumunu daha açık biçimde işaret etmek amacıyla, seçilmiş 30 ülke için 2015 SİE sıralamalarını göstermektedir.

Tablo 2: Seçilmiş Ülkelerin 2015 SİE Sıralamaları

Sıra	Ülke	Sıra	Ülke	Sıra	Ülke
1	Norveç	54	Meksika	71	Rusya
2	İsveç	55	Peru	76	Azerbaycan
3	İsviçre	56	Paraguay	84	Küba
14	Almanya	57	Tayland	86	Endonezya
15	Japonya	58	Türkiye	92	Çin
			Bosna		
16	ABD	59	Hersek	95	İran
	Güney				
29	Kore	60	Gürcistan	101	Hindistan
34	Yunanistan	61	Ermenistan	131	Afganistan
40	İsrail	62	Ukrayna	132	Çad
			Suudi		
42	Brezilya	69	Arabistan	133	Orta Afrika Cum.

Kaynak: SİE (2015).

Türkiye, BRIC ülkelerinden Brezilya’nın 16 sıra gerisinde ve fakat Rusya, Çin ve Hindistan’dan ileride yer almaktadır. Benzer şekilde, İran, Ermenistan ve Gürcistan gibi bölge ülkelerinden daha ileride yer almaktaysa da, Avrupa ve OECD ülkelerinin neredeyse hepsinden daha geride bulunmaktadır. Kişi başına GSYİH düzeylerinden bağımsız olarak yapılan bu mutlak değerlendirme ile Türkiye, “Çok Yüksek,” “Yüksek” ve “Üst Orta” sosyal ilerleme sınıflarının altında yer alan “Alt Orta” sosyal ilerleme sınıfına dâhil olmaktadır.

Türkiye’nin SİE sıralamaları, hem bütüncül endeks puanı, hem de bileşenler ve alt bileşenler için faydalı bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, sosyal politika hedefleri açısından mutlak hedefler belirlenme aşamasında dikkate alınabilirler. Örneğin, 2023 yılında Türkiye’nin SİE’de “Yüksek” sosyal ilerleme sınıfında yer alması gibi somut hedefler belirlenebilir.

Diğer yandan, SİE (2015) verileri, tıpkı 2014’te olduğu gibi, bir ülkenin kişi başına GSYİH düzeyi kendisinininkine en yakın ülkelere göreli olarak, hangi bileşen ve alt bileşenlerde güçlülükleri ve zayıflıkları olduğunu da ortaya koymaktadır. 2014 verilerine göre, Türkiye kişi başına GSYİH düzeyi kendisinininkine en yakın olan 15 ülkeye göreli olarak hiçbir alanda göreli güçlülük göstermezken, “Bilgi ve İletişime Erişim,” “Hoşgörü ve Kapsayıcılık” ve “İleri Öğrenime Erişim” alt bileşenlerinde göreli olarak zayıf kalmaktadır.

2015 verilerinde, Türkiye’nin göreli olarak güçlü olduğu bir alan belirlenememekte ve fakat pek çok alt bileşen açısından göreli zayıflık durumu ortaya çıkmaktadır. Türkiye, SİE’nin oluşturulmasında dikkate alınan 52 adet göstergeden 20’sinde göreli zayıflık göstermektedir. Bu göstergeler Tablo 3’te listelenmiştir.³

Tablo 3: Türkiye’nin Göreli Zayıflıkları (2015)

[YÜKSEK] Çocuk ölüm hızı	[YÜKSEK] Doğadan su kullanımının ağırlığı
[YÜKSEK] Şiddet içeren suç yoğunluğu	[DÜŞÜK] Biyo-çeşitlilik ve doğal yaşam alanı
[YÜKSEK] Algılanan suç düzeyi	[DÜŞÜK] Dernek kurma özgürlüğü
[DÜŞÜK] Yetişkin okur-yazarlığı	[DÜŞÜK] Din özgürlüğü
[DÜŞÜK] Okullaşma (Lise)	[DÜŞÜK] Gebelik önleyici araçlara erişim
[YÜKSEK] Okullaşmada kadın / erkek farklılığı	[DÜŞÜK] Göçmenlere yönelik hoşgörü
[DÜŞÜK] Cep telefonu üyeliği sayısı	[YÜKSEK] Azınlıklara karşı ayrımcılık ve şiddet
[DÜŞÜK] Basın özgürlüğü	[DÜŞÜK] Dinsel hoşgörü
[YÜKSEK] Obezite oranı	[DÜŞÜK] Üniversite öğrenimi
[YÜKSEK] Dış-alan hava kirliliğine bağlı ölümler	[DÜŞÜK] Kadınların okulda geçirdiği ort. Süre

Kaynak: SİE (2015) verileri ile oluşturulan puan tabloları <http://goo.gl/gNXIHs>.

³ 2015 için bu göreli güçlülük / zayıflık karşılaştırmasının yapıldığı ülkeler şunlardır: Azerbaycan, Beyaz Rusya, Botswana, Bulgaristan, Hırvatistan, İran, Letonya, Lübnan, Mauritius Cumhuriyeti, Meksika, Panama, Romanya, Şili, Uruguay ve Venezüella.

Tablo 3’ün listelediği görelî zayıflık alanları, hepsinde olmamakla birlikte 4 alt bileşende görelî zayıflık durumu ortaya çıkarmaktadır. Bunlar

- Temel Bilgiye Erişim
- Bilgi ve İletişime Erişim
- Ekosistemin Sürdürülebilirliği ve
- Hoşgörü ve Kapsayıcılık

alt bileşenleridir. Son olarak, bunlardan ilk 3’ündeki görelî zayıflıklar nedeniyle Türkiye, “Refahın Temelleri” bileşeninde görelî zayıflık göstermektedir.

Tablo 3’teki görelî zayıflık alanları, Türkiye’de sosyal politika gündeminin en acil konu başlıklarının neler olması gerektiğinin altını çizmektedir. Bunların, sosyal politika önceliklerinin algılanması, etkili politikaların tasarlanması ve bu politikaların hayata geçirilmesi süreçlerinde, kamu kaynaklarının nerelere yönlendirileceğine karar verecek hükümet organlarına birer hareket noktası oluşturmaları gerekir. Kuşkusuz, yetkili hükümet organlarıyla sıkı ilişki içinde çalışacak olan üniversiteler ve düşünce kuruluşları gibi paydaşların da hangi alanlarda araştırma projeleri tasarlamaları gerektiği konusunda, bu görelî zayıflık alanlarının ilham verici olacaklarını beklemeliyiz.

SİE internet sitesi, dilendiği şekilde detaylandırılabilir ve oldukça aydınlatıcı olacak görseller ve tablolar oluşturmaya izin verecek şekilde tasarlanmıştır. İlgili okurların, Türkiye’ye ayrılan

<http://www.socialprogressimperative.org/data/spi/countries/TUR>

adresini ziyaret etmelerini şiddetle öneririm. SİE verileri, *Sosyal İlerleme Hareketi* ’nin yerel düzeyde değişik paydaşları bir araya getirerek büyüyen küresel ağı ve özellikle de Latin Amerika’da doğrudan eyleme geçen Sosyal İlerleme Hareketi girişimleri, sadece bugün değil, önümüzdeki yıllarda da çok önemli olmaya devam edecektir. Peru’da, SİE verileri, devletin resmi istatistik programının bir parçası haline getirilmiştir. Yani, Peru’da, kalkınma ve insani gelişmenin resmi göstergesi olarak 2014 yılından itibaren SİE dikkate alınmaktadır. Türkiye’nin sosyal ilerleme göstergeleri açısından ortaya koyduğu mutlak ve görelî zayıflıklar, bizi Sosyal İlerleme Hareketi ağı ve girişimleri hakkında şimdikinden çok daha farkında olmaya ve şimdikinden çok daha yenilikçi davranmaya mecbur bırakmalıdır.

Öyle anlaşıyor ki, önümüzdeki yıllarda, SİE ve benzeri kalkınma ve insani gelişim endeksleri, bir ulusun gerçek refahının belirlenmesinde gerçekten de kişi başına GSYİH’nin yerini alacaklar. Bu durumda, iktisadi tarih, ulusların yarışını artık sosyal ilerleme kulvarlarında takip edecek demektir. 21. yüzyılı kaçırmak istemeyen bir Türkiye’nin, her alandan sosyal yenilikçileri, öncelikli sosyal sorunların çözülmesi amacıyla masaya oturtması gerekmektedir.

Kaynakça

- Attar, M. A. (2014) “Türkiye’de Sosyal İlerleme ve Sosyal Politika: Bazı Gözlemler,” TOBB ETÜ SPM, Sosyal Politikalar Platformu, Platform Notu’14 / P-2 (<http://goo.gl/Jz2BnR>)
- SiE (2014a) Social Progress Index 2014, Social Progress Imperative: Washington, D.C. (Available at: <http://www.socialprogressimperative.org/publications>)
- SiE (2014b) Social Progress Index 2014 (Restated Version), Social Progress Imperative: Washington, D.C. (Available at: <http://goo.gl/Edzayk>)
- SiE (2015) Social Progress Index 2015, Social Progress Imperative: Washington, D.C. (Available at: <http://www.socialprogressimperative.org/publications>)